

3-кү арын 1973 ч. октябрь 25

Кызыл хоорайга Тыванын күрүнө филармониясынын 1973—1974 чылдардагы концерт сезонунун байыркы ажыдышынын болгону. Аңаа Тыванын күрүнө филармониясынын артистеринден аңгыда делегей конкурстарына киришкен, лауреат аттарын челип алган, сурагым артистер база киришкен. Хой кижикир-жикчил, ийи кезектен тургустунган ол концерттик көргүзүлгөсү Тыванын найыс-алдына ийи хүн уламчылаан.

Совет Тыванын уран чүү ажалдакчылары тоску беш чылдын үшкү, шиптирели чыгында чогаалдык салышкынын кыерин пединикиниг уламчылап турары бо. Филармония чыгыс сезоннарда ты-ва литературанын, уран чүүдүн Уау-Хем, Талды, Бин-Хем районнарга болу-лаан негиздери аңгыда киржи, өскө-даа районнарын суурларын, бригадаларына концерттер-биле аалап четкенер. Ылаңгыя РСФСР-нин алдары артизи, Тыва АССР-нин улустун артизи Күжүгет Хензиг-оол баштаан ир-эстрада бөлүтү бүтү-ле районнарга барып ойнаан-нар. Оларын солун оюннарын Алдан-Мадырда Манчүрктин малчынары, Монгун-Тайгада Моген-Бүрүниң сарык каларчылары, Токунун найыскери согу-ган көргөсөр, Тыванын ир-э артистери Току районга чокта чаа челип, тос кезек черге ойнады келгенер.

Ол шыкаш ойнаарактар-биле бичилерге оюннар көргүзүр артистерини Тугай Ирха уурткан бөлүтү көрүкчүлериңиң согуурга-лы чалаан ал, концерттер-биле ааладарын челишкениңиң үргүзүлүп турар.

Тыванын филармониясы бодунуң чаа сезонун байырлады-биле ажалдарына Бүтү-делегей конкурстарынын лауреаттары Рубен Лисинин, Надежда Красная (ираажылар), Алексей Михлин (скрипкачы), Ина-ла Кибридзе, Олег Майсенберг (пиани-стер), болгаш Бүтү-делегей конкурсу-нун лауреаты Олег Пугач (ираажы) оларын чалааш, оларын уран таланты-биле чонну магаалаан.

Күрүнө филармониясынын артистериниң бо сезонда баштайгы оюннары Сарыг-Сен-ке, Хову-Асына, Ак-Довуракка болгаш өскө-даа черлерге дүүн, октябрь 24-те эгелээн.

Устунде доора дургаар чурукта Тыва АССР-нин алдары артизи, делегей конкурстарынын лауреаты Надежда Красная (солагай талазына), лауреат Олег Пугач (оң талазында) ырлаан соонда алаа кө-рүкчүлүгү байыр челирин, чекен тышпал турары. Солагай талазында чурукта (устун-ден куду) Бүтү-делегей конкурсу-нун лауреаттары: скрипкачы А. Михлин, ираажы Рубен Лисинин.

Сөзү, фотолары
О. ОХЕМЧИКИНИ.

МУЗЫКА ШКОЛАЗЫНДА БАЙДАЛ

Белир үеин салгакчыларын бүтү тала-биле эртем-билгилер кижилер кылдыр кижиледи, уран чүүгө халыкшылар, оларнын эстетиктиг кижизилдериңиң чаа-чаа чүүлдерин немей өөредир, делегей болгаш совет классиктериниң сурагым төгүм чогаалдары-биле кассы-даа бол таныштырары музыка школарында ажыдап турар башкыларын дөрт хүлээ-гези болур.

Халыгайыда уругларын музыка шко-лазында 50 ажыг өөреникчилер баш, фортепиано, гитара класстарында өөренип турар. Оларнын иштинден эки өөреникчиге өөреникчилер чыл бүрү көздөп турары өөрүнүгү. Люд, Лора Мигар-оол угбашкы-лар, Валд Далай-оол фортепиано клас-сында 7 чыл улай эки өөренип турарлар. Шон-чалай Чымба фортепиано-нун бирги, Четек Дабоа белекел, Айлан Балган бирги, Сата Түлүш бирги, Венера Салчак баянын ийини классында база-ла эки өөренип турарлар. Устунде алы кирген өөреникчи-лериниң ала-нелери школага үргүлчү кээп, школанн амыдыралы-биле быжыг харыл-даалыг дээрин үс школанн директору, Улан-Удуйн Кулутура институтунун доо-кутузу, Ойн-оол Монгун чугаалаан.

Өөреникчилерге боттарынын билгил, мергешилин дамчытп бээр дээш, Кызылдын уран чүүгө үчүлүшенин доокутузу Ма-рия Бойду, Ак-Довурактын музыка шко-лазынын доокутузу Борбак-оол Ооржак карак-кызыл ажыдап, боттарынын баш-кылап турары баш, фортепиано, гитара класстарында кичээлдерин эки шынар-лыг эртип турарын база-ла директордан билди алдым.

Школанн иштиги деридеги черле шыкбай, дурагыл композиторларын портреттерин халаларда аскылаан, яны-бүрү лооун, плакаттар-даа арбын болду. Оон-биле чергелештир үс фортепиано, үс ба-ян, үдүсчү хөгжүм херекселдерин школа-да бар. Ылаа ортумак школанн өөреникчи-

лери-биле калы нийти ыр бөлүмүнө 56 өөреникчи кырып турар.

Ноюбрь айда музыка школазынын өөреникчилериниң өткөтүгү концерттик суур-нуң чурттагы чон көр. Өөреникчилериниң аразында Петр Ильин Чайковскийниң дээш өскө-даа сурагыл композиторларын чо-гаалдарын ойнап турарлар бар.

Школага 7 чыл дургусуна капитал сеп-телге чалгыс-даа каттап болбаан-даа бол-за, кышка белекелериниң шору болду. Сон-галар кастактары чыгытканын. Ондаа мыш хире-шаа-биле дүжүртүнгөн. Ам хо-мүр-даш дүжүрүп алдыр арткан.

Дүрүм бугаар бо школага таппыл, одакты, ажал-агый эргелекчи турар ужурут. Ылаа-даа районун култу-ра килдизи ажа-тотерик чедипкениге чыдагааннааш, бо талазы-биле школа-же салгы салбайн турары аялал-даа шы-н эвес. Ол шыкаш хой өөрэдериңиң школанн чартык шылап ал турар, чалгыс ажалын аптап турары элдепти. Чамдык мындыг байдалдар чүге мынчаар тургус-туна бергенин чыдагаанын айтырага, ан ажыдап турар башкыларын мурунда турган башкылар көрдүнгөн ажа-тотерикти ажыр чарып калсаң — деп, култура килдизинде өштер алдым чок табылгы берип турарлар.

Эрткен өөредилге чылында Солчу суур-га уругларын музыка школазына 30 хире өөреникчилер өөренип кыштааннар. Солчу суурга ажыттыган музыка школазы — Халыгайыда школанн салбыры болуп турган. А бо чылын ол салбырын башкы-лар чок дээш азытаан.

Халыгайы суурга уругларын музыка школазында ажал-ыш, өөредилге улам хай-ныгып турган дээш, четтеп турар чүүл-лери дэрий өөредилге уланган ажал-ларын чорудары районун култура кил-дизиниң кичээлдериниң төлүгү алыры күзөгит.

М. ДОРЖУ.

Өвүр район.

ПРАКТИКАНТЫЛАР

Кызылдын уран чүүгө үчүлүшенин доокутузу 3-ку курсчулары теория тала-зы-биле шиптедип алган ба-лып практика кырында ба-лып дүжүрүп-биле Сарыг-Сен болгаш Шагаан-Арыг хоорай-ны Кулутура башкыларына практикаын эртиргенер.

Сургууларын практика-зын түнелин үчүлүшенин 1-ку курсчулары болгаш 2-ку салбырын башкыла-ры чокта чаа дүжүрүп-биле Шагаан-Арыгга практика эр-тирген сургуулар район-нун чурттагы чонунга кул-

тура, эстетиктиг кижизилде база делегей байдалын ду-гайында элээн каш лекция, боскаларын номчааннар бол-гаш «Челээш» деп аас жур-налын белек дөңгөлөг органи-застан. Бо журналды чурк каасталганы болгаш сценарийн бижээни ала-ла солун бооп турар, сургууларын үчүлүшеге клубовеленине бол-гаш кескү агитация деп эр-темени эки өөренип турганы моон илден бооп турар.

Районук агитбродгалары-нык көрүлгөсүн сургуулар база-ла илдепкелдеп кириш-кенер. Эң илаңгыя Болат Хомушунун ууртканы Ак-Турук көдө. Кулутура ба-жынынын агитбродгалары, ра-йонга бирги черин алган. Сарыг-Сенке практика эр-тирген сургуулар Кок-Хаак суурга болган дүжүт байыр-далыга тураскааткан сценарийн боттары бижээш, ол байырдалды белек дөңгөлөг организастан, эртиргенер. Сургуулар түс-түс районна-да клубтарыны ажалыга бо-тут дузаны база чедиргенер.

Н. ШОЙДАА.

ДУЖУТ КЕЖЭЭЗИ

Чадзаванын №1 шко-лазын октябрь айда чылдын-ла дүжүт байырдалын чачыл-дуугаар эртирп турар. Бо чы-лын ук кежээге белекшелер эрте эгелэп болгаш чаралды илелде бурунгаар аскаң.

Кежээниң эгелээр шагы кел-ген. Школанн улуг залын ал-дын оңут бурдулар, тукуташ-тар-биле каасталган, а зал-дын ханаларында өөрсанкчи-лерин бугурутке бригаданы-нык дугайында фото-чуруктар-лыг стелдирер аскаң. Ол чуруктардан ногаа шөлүлүс ажылды, сген кезелдери, дүжүт ажап, алышкыны, дүжүт ажап, хостуг үгөс ча-мзырышкан чуруктары көрүп болур. Кежээге бугурутке бригаданың өткөдүп брига-дир Ховалыг Чимит-оол кыл-ган. Ол өөреникчилерини күш-ажылынын түнелин үн-дүрүп, аксеткилдиг ажал-даанын демдегелээ. Бугу-рутке бригаданың кежигү-нери эрткен тайын Туранын №1 школазынн баазазына болган селтка барып кириш-кенер. Оларнын иштинден Сергей Санга-Бадараа маши-на-биле инек саарынн талазы-биле республика чемпиону болган. Эңи ажалдааннарга Лора Сат, Наля Ондар, Юра Монгуш, Гала Ооржак дээш өскө-даа хамааржыр. Күш-ажыла шыгараннарын кежээге өртөктиг белектер-би-ле шылаан.

Ногаалан, тарвадан, фрук-тулардан, мөөгүдөн, кат-чи-мистен кылган кемирин дөңгөлөг болгаш солун кон-церт база болган. Танчылар, яны-бүрү оюннар, актинона-лар, аттракционнар бүтү ке-жээни дургусуна уламчы-лаан.

Д. КУЖУГЕТ.

Шокараңнааш

К И Н О

— Кино көрдүң бе?
— Ийе.
— Солун кино-дур бе?
— Солун, солун эвези бил-динмеден. Шокараңнааш, чүнү көргүзүп турары билдир-мес бүдүлгү, үнү чамдыкта чиде берип, чамдыкта кулак парылтыг алгырып-ла турар чүдө-дир. Кино көргөн-даа дү-жүк чок.

Мындагы ажалдыг чугааны Эрлин районун Мерен суурга дыйкан болур. Эки, солун ки-нону көргөн соонда залдан үнүп турган көрүкчүлериңиң сеткили ханганын, дыйтанып алганын дораан эскерип каар бил. А мында мында эвес. Көрүкчүлөр кино соонда шы-жыкан, хыланыры хылла-нып, хомулааны хомулаан та-ран турар. Бо чорук чалгыс чылааганын. Чүл дөңгөлөг кино-механик Валерий Селин, оон дуулаагызын Бо-рис Согаа дандыргып ажа-лында харысаалга чок, апа-рады, керекселдерин баш ууур белекел абайн, көрүк-чүлериңиң хүндүлгөсүн тура-рында. Ол байтык кинону четче үндүрбей, ара каар та-варылгалар безип турган. Уругларга «Ромео биле Джульетта» деп кинону үндү-редде, билет чокка садып кириген. Кинону шала көргүс-кү тараткан. Бо чалгыс улаа эвес болган таавары. Оон-биле калы киномеханик-терини ээрин ажаллап тур-таны улус чугаалап тур-тар. Мындай байла-биле че-жер чедир элгеширин? Ра-йонун кино чеккилден ал-дыр харындап бээрн негеди-вис.

Н. БААЗАН.

«АРГАДАН ЧУКТААР» ДЭЭШ

Живца дээрге кертти шаап каан ол мынчан боду-ла төк-түп бдзын турар доог ак чүк-түр: ону хайндыргам, эки шынардыг скиндарын ап ту-рар дээрли В. Давыд та-йлабырдыг саварындан пом-чүп болур. Ынчаарга келир үеини салгакчылары живца-ны болбазыраткан, оон чүе чеден ажыг өң чугула проду-туларын үндүрүп алыр апаар боор деп, орус дылдын алдар-лыг шипчилекчи-даа, оон үежилери-даа бодулай чораян.

Живцаны тызари—Новоз-жеде Марий АССР-нин мыш ажал-агыйнын чугула ады-ры аларган. Үкен дугаар ам-гы сезонда күрүсеге сес чүе бежен тонаа «арга чүгү» ду-жааттыган. Ол дээрте севез жардыг, муң-муң күчүлүг ха-лыларын өң унегил хайыра-зы-дыр. Оон анык халылар ажыглаттымас, чүте дээр-ге оларнын чугулу шынары шөлүг эвес.

...Суурдан үкен километр черде, арта ишти-биле чорут-кан орук халыкында, ийи бичин бажың бар, Ылаа Кок-шайнын механизастатынган ажал ажал-агыйнын ажал-чынары чурттан турар. Олар аал-орабындан үнгөш үш ай ажыг үе дургусуна мында ажыдап турар. (СЭТА).

Эмчинин сүмези

ГРИППТЕН КАМГАЛАНЫП БОЛУР

Грипп дээрге негизинде болгаш халлавырдыг аары-ларын бирээр. Чамдык улус гриппти бичин чөдүл, сы-рыны дээш тоован бут хырыга эртирп турар. А херек кырында ол аары кижиниң организмине улуг хоралыг бол-гаш күрүсеге база бичин эвес когаралды чедирп турар.

Чамдык үедегри грипптиң андизиниң чурттары, дитер-ни шыа алы бээр. Ындыг грипп 1957 чылда болган. Оон 2 миллара хире кижиле аарааш барган. Ол аары организмни камгаланып күжүн суларалар, ыңчанаш улуг оозалыг. Келе-рээде тынар организмниң болгаш оккениң дегидришкни-теринге чедирп болур. Оон ылай чүрек, хан-дамыр карак, кулак аарыларын база өскүдөр.

Оон халлавыр аары кижиден тытыр. Ук аары халлазы-дан бээр бир-ниң хүн эрткенде аарының демектери үнүт кесир. Аары шынардыг ааларын эгелээр, элтин илэи 38—40° чедир дүрген угадыр. Аары кижиниң бажы, хаваа болгаш карак дээрбө көчүгү амыр. Мага бот суларал баксырааш үйгүзүрүдүр. Чырык, шимээн-аашка база шы-дапшас. Оон-биле калы аас ишти, талаа үстүхү тынар ор-ганнар база халлазырга тааваржыр.

Ындыг үеде грипп аарыг кижиге-даа өскө улузтарга улуг хоралыг. Ынчанаш аараанда эмилерге баарын кыспайн, эмчи чалаар херек. Бажыңдыга аараан кижиге тускай орун-ну, аржылы, аяк-саваны үндүрүп бээр апаар. Ажап турар кижиле аарыга камгалам масканы келер, холун саван-биле чүп камгаланыры чугула. Аяк-саваны, ажал-даның херекселдерин иңг сүт-биле азы 3 хуунд хлорамин экилдирп-биле аптап арыларга ужурут. Аарыг кижиге ча-лар бажыга аары агаар чугула черде, мыда аарыгын өс-күдүкчүлери эвези, ыңчанаш бажыны үргүлчү агааралды, ол өс-биле аптап арыларга болза эки.

Грипп бичин уругларга көчүгү аймаалыг. Грипп аажок өскүсү үнгөн үеде бичин уругларын кино, концерт, хой-нигиңиң черлеринге чорутуруп хоруталар.

Грипптен камгаланырыңиң демектери халыктыг? Бистин чуртта мылаан-мылаан кижилерге чыдагыч гриппке үдүр тарылганы кылып турар. Тускай хайгаралдыг көргүс-кени болза гриппке үдүр тарылганы аарыг өскүсү үнгөн үеде аарыны ийикке азы чик эртирерлер. Гриппке үдүр саворотка база камгаланыр дээштин. Ону думчук шипте 0,3—0,5 граммалар үн-дөрт хүнде бир каттап дамдылар.

Кол чүе грипптиң халламырындап халлазынн оралды-ры болур. Мага-ботту далдыктар чорук база улау дуузалыг. Далдыккан улус аарыгын чик эртирер азы аарынын барыа болур. Аспирин, пиримидон дээш эмнер база дуузалыг. Эм ижерин эми-биле ала-ла сүмелдир ужурут. Ары чыгыр, лимонун шай дээш шыкаш суксунар база эки дуузалыг. Олар организмден хоралыг бүдүмелерин үндүрер. Грипптен аараанда болдуар эменменер, эменин чалаан!

А. ДЕРВОЕДОВА.

телевидение

ОКТАБРЬ 25-ТЕ

МОСКВАДАН

14.00—Дамчыдалгалар программасы. 14.05—Медээлер. 14.15—Школачыларга. «Читайгород». А. Гайдарын чога-лдыкты аңы. 14.45—Өнүгүт телекөргүзүт. «Пегги Флеминг Совет Азиялыгы». Документалдык телефильмин баштайгы көргүзүт. 15.40—Өнүгүт телекөргүзүт. Делегейин улаустары-нын чогаалдык таланты. 16.10—Өнүгүт телекөргүзүт. «Коперник». Хой сериалыг уран-четен телефильм. 1-ги се-рия. 17.05—17.15—Чапсар. 17.15—Спортчу программа. 18.00—«Уе». Информастыг программа.

НЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.45—Телемедээлер (орус дылга).

18.55—Чарлалар, реклама.

МОСКВАДАН

19.30—Өнүгүт телекөргүзүт. Тайбынга ынакшылдыг күп-терин Бүтү-делегей конгрессин Москвага ажытынарымга. 23.20—02.00—Өнүгүт телекөргүзүт. Тайбынга ынакшылдыг күштерин Москвага Бүтү-делегей конгрессиниң кыркычиле-ринге концерт.

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

октябрь 25, 26 хуннеринде

А. ОСТРОВСКИНИН

«ДУМБЕЙ ЭЗИМ»

дел шипиниң баштайгы көргүзүлгөри болур. Шипиниң эгелээри —19 шак 30 минута. Касса эр-тегиниң 10 шактан эгелеп, театрда ажыдаар. Шипини көөрү-биле коллективтиг чагытларын хү-лээп ап турар.

ТЕАТРНЫН ДИРЕКЦИЯЗЫ.

Редакторнук ораканчызы М. Н. СМЕРНОВА.

К И Н О

ОКТАБРЬ 25-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Анжелика биле хаан» 9.20, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.30 шактарда.
«ПЮПЕР»: «Кара бөрү» 9.15, 11.00, «Оцеола» 15.10, 17.00, «Ангелдер хартачымы Анжелика» 12.45, 18.50, 21.15 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Айт мунган бажы чок кини» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.
«ВОСТОК»: «Аныяктар» 15.00, 18.10, «Тараз, ынакшыл болгаш фантазия» 16.50, 20.30 шактарда.
«ЭНЕРГИЯ»: КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: Киночыныкы 16.30, «Ватерлоо» (2 сериям катал) 17.00, 20.00 шактарда.

Солун неделяда 6 катап

үнөр

Пар. ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫ № 2325.

РЕДАКЦИЈАНЫН
АДРЕЗИ: 667000

Былда Шетинкин-Кравченко кудумчуз, бажы № 3. ТЕЛЕФОНЫ. Редакторнун оракачыларынын 35-24, пропаган-дизинин 23-54, харысчалыг секретарынын 23-35, партийж амырал килдизинин 37-13, кулутура килдизинин 23-54, казээ ажал-агый килдизинин 21-47, үлөтүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузут килдизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлүшенин Ном үндүрер чер, полиграфка болгаш ном сазынын талазы-биле эргелекчи типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажы № 1). ТС-01412